

Piotr Kulik¹

Edukacja osadzonych w polskich zakładach karnych i aresztach śledczych

Wprowadzenie

Głównym celem kształcenia osób odbywających karę pozbawienia wolności jest uzupełnienie zdobytego już wykształcenia oraz nabycie kompetencji zawodowych². Ukończenie szkoły i zdobycie kompetencji zawodowych było i jest niezwykle istotne w przygotowaniu osadzonych do życia na wolności.

Zgodnie z obowiązującym w Polsce prawem każdy człowiek odbywający karę pozbawienia wolności w jednostce penitencjarnej ma prawo do nauki. Zdobycie kwalifikacji zawodowych i podniesienie wykształcenia osadzonych jest jednym z podstawowych elementów oddziaływań penitencjarnych. Ma na celu przygotowanie osadzonych do podjęcia aktywności zawodowej w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności i kontynuowanie jej po jej ukończeniu.

Współczesny rynek pracy znacząco odbiega od tego, który istniał w przeszłości. Choć w dzisiejszych czasach pracownicy odgrywają kluczową rolę na rynku pracy to brak doświadczenia i wykształcenia wciąż stanowi barierę, co w efekcie doprowadzić może do bezrobocia, a w przypadku byłych osadzonych również do powrotu do przestępczości. W 2021 r. w zakładach karnych i aresztach śledczych przeby-

---

¹ Mgr, Kancelaria Adwokacka w Warszawie; lexnouveau@gmail.com.

² H. Machel, *Wprowadzenie do pedagogiki penitencjarnej*, Gdańsk 1994, s. 130.

wało 68 787 osadzonych³, z czego 7% z nich było objętych nauczaniem w szkołach przywieziennych i pozawieziennych, a 6,8% objęto nauczaniem kursowym⁴.

Należy przy tym podkreślić, że izolacja penitencjarna wiąże się z wieloma konsekwencjami, m.in. wykluczeniem z funkcjonowania w podstawowej komórce społecznej, jaką jest rodzina, brakiem możliwości realizacji dotychczasowych zobowiązań finansowych, utratą dotychczasowego zatrudnienia, co wpływa negatywnie na funkcjonowanie na rynku pracy.

Rys historyczny podstaw prawnych edukacji skazanych

Prawo do edukacji odbywającym karę pozbawienia wolności osadzonym w placówkach penitencjarnych pojawiło się niedługo po odrodzeniu się państwa polskiego po 123 latach niewoli. Już w jednym z pierwszych aktów prawnych, w dekreście Naczelnika Państwa z dnia 8 lutego 1919 r., w sprawie tymczasowych przepisów więziennych ustanowiono, że w placówkach dla nieletnich wszyscy, bez wyjątku, otrzymają naukę świecką, obowiązującą w szkołach ludowych. W placówkach dla dorosłych wprowadzono natomiast obowiązkowe nauczanie dla analfabetów (art. 11 cyt. dekr.)⁵. Kolejnym aktem prawnym było rozporządzenie prezydenta Ignacego Mościckiego, które nakładało obowiązek edukacji na osoby skazane na karę powyżej pół roku więzienia. Jednocześnie nie mieli ukończonych czterech klas szkoły powszechnej i nie mieli ukończonych 40 lat. Jeśli zaś chodzi o pozostałe grupy więźniów to ich nauczanie zależało od naczelnika więzienia, a także organów prokuratorskich i sądowych. Jeśli chodzi zaś o program nauczania to obejmował on przedmioty ogólne i zawodowe⁶. Ostatnim aktem prawnym z okresu II RP jest ustawa z dnia 26 lipca 1939 r., wówczas to obowiązkiem nauki objęci zostali także więźniowie odbywający karę wg systemu progre-

---

³ Ministerstwo Sprawiedliwości, Centralny Zarząd Służby Więziennej, *Roczna informacja statystyczna 2021*, s. 4

⁴ *Ibidem*, s. 27.

⁵ Dz.Pr. P.P. nr 15, poz. 202.

⁶ Dz.U. nr 29, poz. 272.

sywnego oraz koloniach rolniczych i zakładach rzemieślniczych. Art. 25 i 26 ustawy wspomina, o tym, że w więzieniach dla niepełnoletnich, zakładach rzemieślniczych, koloniach rolniczych oraz w więzieniach zwykłych o progresywnym systemie odbywania kary miały być prowadzone szkoły ogólnokształcące i zawodowe o niższym poziomie nauczania. W pozostałych jednostkach planowano prowadzenie nauczania ukierunkowanego zwłaszcza na zwalczanie analfabetyzmu. Same przepisy nie wykluczały możliwości prowadzenia szkół na poziomie nauczania ogólnokształcącego i zawodowego⁷.

Po drugiej wojnie światowej pierwszym uregulowaniem statusu nauczania była instrukcja z dnia 11 czerwca 1945 r. Dyrektora Departamentu Więziennictwa i Obozów Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego w sprawie regulaminu więziennego (tajna, niepublikowana) powtórzyła w praktyce większość uregulowań regulaminu więziennego z 1931 r., również w dziedzinie nauczania. Podobnie jak przed wojną głównym problemem, z którym przyszło się mierzyć w zakładach penitencjarnych był analfabetyzm. W celu jego zwalczania umożliwiono więźniom ukończenie klas czwartej i piątej, a następnie zdobycia wykształcenia podstawowego. Działania te zostały wsparte najpierw przez zarządzenie 0121/47 z dnia 16 grudnia 1947 r. Dyrektora Departamentu Więziennictwa Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego w sprawie zwalczania analfabetyzmu (miało ono status tajnego), a głównym celem była likwidacja analfabetyzmu wśród osadzonych. Wysiłki te zostały wsparte przez ustawę z dnia 7 kwietnia 1949 r. o likwidacji analfabetyzmu, wedle postanowień której całkowita likwidacja tego zjawiska miała nastąpić do końca 1951 r.⁸ Do 1956 r. nauczanie ogólnokształcące było organizowane przez władze więzienne, a następnie w 1960 r. obowiązek ten został przejęty przez Ministerstwo Oświaty. Kolejne rozporządzenie z obowiązkiem nauczania w zakresie szkoły podstawowej obejmowano osoby nieposiadające podstawowego wykształcenia, jeśli nie ukończyli 50. roku życia, a do odbycia kary pozostało im co najmniej sześć miesięcy. Ta sama kategoria skazanych była obejmowana w razie potrzeby i możliwości szkoleniem zawodowym.

⁷ M. Kalamán, *Penitencjarne uwarunkowania edukacji (od alfabetyzacji po kształcenie ustawiczne) więźniów w Polsce*, „Edukacja Ustawiczna Dorosłych” 2016, nr 2, s. 127–138.

⁸ Dz.U. nr 25, poz. 177.

Aktualne podstawy prawne edukacji skazanych

Aktualnie postępowania w dziedzinie szkolnictwa wynikają z obowiązujących w Polsce przepisów prawnych, ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty⁹ oraz ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy¹⁰.

Należy przy tym zauważyć, że w porównaniu z poprzednimi przepisami ustawa znacznie zwiększyła możliwości skazanych w zakresie ukończenia szkół poprzez stworzenie możliwości nieodpłatnego kształcenia w ramach szkoły podstawowej i gimnazjów (a po likwidacji gimnazjów) szkoły podstawowej i kursów zawodowych¹¹.

Art. 67 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r., k.k.w., stanowi, że: „W odziaływaniu na skazanych, przy poszanowaniu ich praw i wymaganiu wypełniania przez nich obowiązków, uwzględnia się przede wszystkim pracę, zwłaszcza sprzyjającą zdobywaniu odpowiednich kwalifikacji zawodowych, nauczanie, zajęcia kulturalno-oświatowe i sportowe, podtrzymywanie kontaktów z rodziną i światem zewnętrznym oraz środki terapeutyczne”. Art. 130 przytoczonej ustawy odnosi się bezpośrednio do edukacji. Zgodnie z przepisem: „w zakładach karnych prowadzi się nauczanie obowiązkowe w zakresie szkoły podstawowej i gimnazjum, a także umożliwia się nauczanie w zakresie ponadpodstawowym (ponadgimnazjalnym) i na kursach zawodowych”. Nadrzędność w możliwości edukacji mają osadzeni, którzy po zakończeniu kary pozbawienia wolności pozbawieni będą możliwości wykonywania wyuczonego zawodu, więźniowie nieposiadający wyuczonego zawodu, jak również ci, którzy nie ukończyli 21. roku życia. Osoby bez wystarczających środków finansowych wyposażeni zostają w podręczniki i pomoce naukowe. Za zgodą dyrektora zakładu karnego skazany może uczęszczać do szkoły poza placówką penitencjarną. W szczególnych przypadkach zakład karny może ponieść koszty związane z edukacją skazanego (ustawa, 1997 r.)¹².

⁹ Dz.U. 1991, nr 95, poz. 425.

¹⁰ Dz.U. 1997, nr 90, poz. 557.

¹¹ D. Becker-Pestka, *Organizacja systemu edukacji skazanych w Polsce*, „E-mentor” 2019, nr 4 (81), s. 15.

¹² *Ibidem*, s. 15–16.

Zapisy zawarte w ustawie o systemie oświaty regulują nie tylko działania szkół poza murami jednostek penitencjarnych, ale również działania szkół przy zakładach karnych i aresztach śledczych. Określa m.in. rodzaje szkół, zasady oceniania i promowania uczniów, wykaz i zakres kompetencji dyrektorów szkół i placówek, rad pedagogicznych, zasady finansowania oświaty i wiele innych kwestii. W świetle ustawy oświata stanowi dobro całego społeczeństwa, a szkoła zapewnia każdemu uczniowi optymalne warunki do rozwoju, przygotowuje do realizacji obowiązków rodzinnych, zawodowych, obywatelskich (ustawa z 1991 r.).

Szkoły funkcjonujące przy zakładach karnych i aresztach śledczych mają status placówek publicznych, zobowiązane są do realizacji podstaw programowych i programów nauczania tożsamy dla szkół funkcjonujących w warunkach wolnościowych. Zatrudniona w szkołach przywięziennych kadra pedagogiczna podlega jednakowym regulacjom i wymogom, co grono pedagogiczne pracujące w szkołach zewnętrznych.

Nauka w szkołach przywięziennych, choć dobywa się w warunkach specyficznych, brakuje w nich swobody i wolności umożliwia uzyskać osadzonym świadectwo ukończenia szkoły. Wyniki edukacji potwierdzają zewnętrzne egzaminy. Wyposażenie szkół przywięziennych dostosowane jest do zasad prowadzenia i realizacji procesu kształcenia.

Osoby odbywające karę pozbawienia wolności w placówkach penitencjarnych mają prawo do nauki, co gwarantują wspomniane przepisy prawa, przede wszystkim Kodeks karny wykonawczy. W wyjątkowych sytuacjach, m.in. odmowa kształcenia, działania zagrażające bezpieczeństwu placówki, przeciwwskazania przedstawione przez psychologa, osadzony może zostać pozbawiony przez komisję penitencjarną możliwości kształcenia. Szkoły przywięzienne umożliwiają osadzonym w chwili obecnej zdobycie wykształcenia na wszystkich poziomach edukacyjnych, wyjątkiem jest ukończenie szkół wyższych. Osadzeni mogą zdobyć wykształcenie w szkołach przywięziennych i pozawięziennych.

W oparciu o rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości w sprawie szczegółowych zasad i trybu prowadzenia nauczania w zakładach karnych (rozporządzenie z 2016 r.) organizowany jest nabór i organizacja nauczania w szkołach na terenie jednostek penitencjarnych.

Do kształcenia kwalifikuje się:

1. obligatoryjnie – osoby odbywające karę pozbawienia wolności, które nie ukończyli 18. r.ż.;
2. na wniosek działu penitencjarnego zakładu – osoby odbywające karę pozbawienia wolności, którym w indywidualnym programie oddziaływania stwierdzono potrzebę kształcenia;
3. osoby odbywające karę pozbawienia wolności, które złożyły prośbę o przyjęcie do szkoły o kreślonym jej typie.

Skierowanie do nauczania wydawane jest na podstawie pozytywnie rozpatrzonego przez komisję penitencjarną wniosku osadzonego chętnego podjęcia nauki. Do kryteriów, którymi kieruje się komisja penitencjarna kwalifikując do nauczania w szkole o określonym typie lub kursie zawodowym zaliczamy:

1. dokumentację dotychczasowej nauki;
2. motywację i predyspozycje do nauki;
3. zalecenia zawarte w IPO;
4. jeśli zostały przeprowadzone badania psychologiczne to zalecenia z nich wynikające;
5. ogólny stan zdrowia;
6. czas, który pozostał do ukończenia kary lub termin warunkowego przedterminowego zwolnienia;
7. dotychczasowe doświadczenie zawodowe osadzonego w wybranym zawodzie;
8. zbieżność wskazanego przez osadzonego typu szkoły i kierunku kształcenia z rejestrem szkół i aktualnym, na dany semestr, rejestrem kierunków kształcenia i semestrów nauki w szkołach;
9. przeznaczenie placówki penitencjarnej, przy której działa wskazana przez osadzonego szkoła;
10. obowiązek zapewnienia porządku i bezpieczeństwa w zakładzie¹³.

Rekrutacja do szkół i kursów zawodowych prowadzona jest przez szkolną komisję rekrutacyjną, a w jej trakcie nie odbywają się egzaminy wstępne i rozmowy kwalifikacyjne.

---

¹³ Ibidem, s. 17.

Stan obecny edukacji skazanych

Największym zainteresowaniem w zakładach karnych i aresztach śledczych cieszą się kwalifikacyjne kursy zawodowe i szkoły podstawowe. Do głównych celów podejmowanej edukacji w systemie penitencjarnym osadzonego jest: uzupełnienie braków w wykształceniu, nabycie określonych kompetencji zawodowych, podniesienie własnej samooceny, ochrona przed powrotem do przestępczego świata, minimalizacja ryzyka wykluczenia społecznego¹⁴.

Publikowane przez Służbę Więzienną dane wskazują, że w roku szkolnym 2019/2020 objętych nauczaniem zostało 4212 osadzonych, zaś w 2020/2021 – 4913 osadzonych, co stanowiło ponad 5% wszystkich osadzonych.

Szczegółowe informacje na temat osadzonych objętych nauczaniem w różnego typu szkołach zawiera tabela 1.

Tabela 1. Osadzeni objęci nauczaniem w szkołach przywięziennych i pozawięziennych w roku szkolnym 2019/2020 i 2020/2021

Wyszczególnienie	Liczba osadzonych objętych nauczaniem w roku szkolnym	
	2019/2020	2020/2021
Ogółem	4 212	4 913
szkoły podstawowe	148	113
gimnazja	14	X
zasadnicze szkoły zawodowe	X	X
technika zawodowe	X	X
szkoły policealne	32	0
licea ogólnokształcące	938	765
Szkoły wyższe	14	18
kwalifikacyjne kursy zawodowe	3 066	4 017

Źródło: Roczna informacja statystyczna za rok 2021 (MS, CZSW, 2021).

Na podstawie informacji uzyskanych z jednostek organizacyjnych więziennictwa różnego szczebla ustalono, że od 2013 r. wielu osa-

¹⁴ A. Jaworska, *Metody resocjalizacji*, [w:], *Leksykon resocjalizacji*, red. eadem, Kraków 2012, s. 123–132.

dzonych podjęto naukę w uczelniach publicznych oraz niepublicznych. Wśród uczelni wyższych, w których studiowali skazani można wymienić: Akademię Morską w Gdyni (Wydział Mechaniczny); Akademię Wychowania Fizycznego we Wrocławiu (turystyka i rekreacja); Państwową Medyczną Wyższą Szkołę Zawodową w Opolu (ratownik medyczny); Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (technologie komputerowe); Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy (administracja); Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu (chemia środowiskowa i analityka); Uniwersytet Opolski (prawo); Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie (grafika); Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu (logistyka w motoryzacji); Politechnikę Krakowską (systemy i urządzenia energetyczne); Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie (budownictwo); Akademię Humanistyczno-Ekonomiczną w Łodzi (transport drogowy); Chrześcijańską Akademię Teologiczną w Warszawie (teologia); Gnieźnieńską Wyższą Szkołę Humanistyczno-Menedżerską Milenium (zarządzanie); Innowacyjną Szkołę Wyższą w Siedlcach Collegium Mazovia (zdrowie publiczne); Papieski Wydział Teologiczny w Warszawie Collegium Bobolanum (politologia); Szczecińską Szkołę Wyższą Collegium Balticum (pedagogika resocjalizacyjna); Szkołę Wyższą Psychologii Społecznej, Wydział Zamiejscowy w Poznaniu (prawo); Wyższą Szkołę Edukacji i Terapii w Poznaniu (fizjoterapia); Szkołę Wyższą im. Pawła Włodkowica w Płocku (administracja); Wyższą Gdańską Szkołę Administracji (administracja); Wyższą Szkołę Handlu i Rachunkowości w Poznaniu (zarządzanie i rachunkowość); Wyższą Szkołę Nauk o Zdrowiu w Bydgoszczy (fizjoterapia); Wyższą Szkołę Humanistyczno-Ekonomiczną we Włocławku (praca socjalna); Wyższą Szkołę Humanistyczno-Teologiczną w Podkowie Leśnej (bibliastyka); Olsztyńską Wyższą Szkołę Informatyki i Zarządzania im. Tadeusza Kotarbińskiego (mechatronika); Wyższą Szkołę Nauk Społecznych Pedagogium w Warszawie (pedagogika-resocjalizacja społecznie nieprzystosowanych); Uczelnię Warszawską im. Marii Skłodowskiej-Curie (ekonomia); Wyższą Szkołę Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide de Gasperi w Józefowie (bezpieczeństwo wewnętrzne); Wyższą Szkołą Zarządzania Edukacja we Wrocławiu (zarządzanie); Wyższą Szkołą Zarządzania i Administracji w Opolu (pedagogika); Wyższą Szkołą Zarządzania i Bankowości w Krakowie (zarządzanie

kadrami); Wyższą Szkołę Zarządzania i Prawa im. Heleny Chodkowskiej (zarządzanie); Wyższą Szkołę Humanistyczną w Radomiu (zarządzanie, prawo i administracja).

Szczególną uwagę należy zwrócić na współpracę Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej w Lublinie i Aresztu Śledczego w Lublinie z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim Jana Pawła II. W ramach wspomnianej współpracy w 2013 r. powstał i trwa do dziś nowatorski projekt naukowej resocjalizacji przez studia, który daje szansę osadzonym zdobyć wykształcenie wyższe na kierunku nauki o rodzinie, specjalność asystent osoby niesamodzielnej. W roku akademickim 2020/2021 do ślubowania przystąpiło dziesięciu osadzonych, w kolejnym roku akademickim dziewięciu osadzonych złożyło ślubowania, a dwunastu osadzonych kontynuowało naukę. Inauguracja ostatnich dwóch lat akademickich odbywała się w Areszcie Śledczym w Lublinie, a w uroczystości brali udział przedstawiciele Służby Więziennej, władz uczelni, zarządu województwa lubelskiego, sądów i instytucji wspierających Areszt Śledczy w Lublinie.

Program operacyjny „Podniesienie kwalifikacji zawodowych więźniów w celu ich powrotu na rynek pracy po zakończeniu odbywania kary pozbawienia wolności”

Niewątpliwą zmianę w jakości kształcenia w zakładach karnych i aresztach śledczych przyniosło wejście Polski do UE. Dofinansowania UE do programów operacyjnych mają wpływ na kształcenie i podnoszenie kwalifikacji więźniów. Blisko połowa skazanych posiada wykształcenie podstawowe lub gimnazjalne, co stawia tę grupę osadzonych w złej pozycji na rynku pracy. Jednym z realizowanych w Polsce programów nosił tytuł „Podniesienie kwalifikacji zawodowych więźniów w celu ich powrotu na rynek pracy po zakończeniu odbywania kary pozbawienia wolności” i realizowany był w latach 2014–2020. Dofinansowanie z UE wynosiło 108 967 029,82 zł. Jego celem było podniesienie kwalifikacji zawodowych oraz aktywności zawodowej i społecznej osadzonych, co w następstwie miało pozwolić im na znalezienie zatrudnienia po opuszczeniu miejsca odbywania kary pozbawienia wolności i uniknięcia powrotu do świata przestępczego. Projekt zakładał, że w ciągu pięciu lat

46 tys. więźniów w 130 placówkach penitencjarnych zdobędzie kwalifikacje zawodowe dostosowane do lokalnych rynków pracy. Projekt zakłada kształcenie w zakresie m.in. zawodach ogólnobudowlanych, gastronomicznych, opiekuna osoby z niepełnosprawnością, fryzjera, szwacza, spawacza, florysty oraz w zakresie obsługi wózków widłowych. Z założeń projektu wynikało, że ponad połowa objętych kursami osadzonych zostanie zatrudnionych odpłatnie i nieodpłatnie już w trakcie realizacji projektu, czyli w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności. Osadzeni, oprócz zdobywania kwalifikacji zawodowych, nabywać mieli również umiejętności społeczne, m.in. prowadzenie rozmów z potencjalnym pracodawcą, radzenie sobie ze stresem, racjonalne zarządzanie czasem, sposobami odnalezienia pracy itp. Udział w projekcie był dobrowolny.

W ramach przytoczonego projektu w 2017 r. w Zakładzie Karnym w Nowogardzie zorganizowano na terenie jednostki dwanaście cykli szkoleń. Osadzeni szkolili się w zawodach, takich jak: pomocniczy robotnik konserwacji terenów zielonych, kelner, szewc, hydraulik, tapicer, stolarz oraz kucharz. Natomiast w Oddziale Zewnętrznym w Płotach w zawodach: konserwator powierzchni płaskich, pomocniczy robotnik konserwacji terenów zielonych, stolarz i kucharz z elementami obróbki owoców morza. Ogółem przeszkolono 133 osoby, osiągając przy tym wskaźnik zatrudnienia na poziomie 72%¹⁵. W 2018 r. w Zakładzie Karnym w Koronowie zrealizowano następujące kursy: operator wózków jezdniowych z wymianą butli, opiekun osoby niepełnosprawnej, brukarz, malarz, kucharz–kelner i fryzjer. Kursy ukończyło 108 osadzonych¹⁶. W 2020 r. w Areszcie Śledczym w Sosnowcu zorganizowano kurs elektryka¹⁷, w Zakładzie Karnym w Wojkowicach i Areszcie Śledczym w Mysłowicach – kurs technologa robót wykończeniowych¹⁸, a w ZK Zabrze – brukarza należy tu zauwa-

¹⁵ P. Sońtka, *Kursy zawodowe dla skazanych w 2020 roku*, <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/kursy%20zawodowe2020> [dostęp: 12.05.2022].

¹⁶ K. Schymański, A. Kruk, *Kursy i szkolenia dla skazanych*, <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/zaklad-karny-w-koronowie-kursy-i-szkolenia-dla-skazanych> [dostęp: 14.05.2022].

¹⁷ G. Kantor, *Kursy zawodowe realizowane w AŚ Sosnowiec*, <https://www.sw.gov.pl/galeria/kursy-zawodowe-realizowane-w-as-sosnowiec-w-2020-r> [dostęp: 14.05.2022].

¹⁸ G. Fuchs, *Kurs zawodowy POWER – technolog robót wykończeniowych*, <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/areszt-sledczy-myslowice-kurs-zawodowy-power-technolog-robot-wykonczeniowych> [dostęp: 14.05.2022].

żyć, że razem z kursem skazani otrzymują wiedzę z udzielania pomocy przedmedycznej¹⁹. Z kolei w 2020 r. w Zakładzie Karnym w Cieszynie osadzeni szkolili się w zakresie technologa wykończenia wnętrz. Pieniądze na ten cel zostały przeznaczone z funduszu operacyjnego Unii Europejskiej, a sam program był odpowiedzią na lokalne zapotrzebowanie na rynku pracy²⁰. Z kolei Zakład Karny w Gdańsku w ramach programu z funduszy unijnych zorganizował szkolenia dla osadzonych w zawodach takich jak malarz-glazurnik, kucharz, brukarz, malarz budowlany, monter sieci elektroenergetycznych do 1 KV czy pracownik robót wykończeniowych²¹. Podobne szkolenia organizowano w tym czasie także w innych zakładach karnych na terenie całego kraju. Praktycznie w każdym przypadku była to nauka zawodu, który osadzony mógłby wykonywać po opuszczeniu zakładu karnego. Wkluczeni z udziału zostali osadzeni, którzy po opuszczeniu placówki otrzymywać będą rentę lub emeryturę. Warunkiem wzięcia udziału w projekcie było: zakończenie kary pozbawienia wolności nie później niż za dwa lata, chęć uczestnictwa, pozytywna opinia komisji penitencjarnej. Pierwszeństwo mieli osadzeni bez wykształcenia lub nieaktywni zawodowo od dłuższego czasu²².

Podsumowanie i wnioski

Podsumowując pracę należy zauważyć, że warunki ustrojowe, społeczne, gospodarcze i kulturowe wprowadzały zmiany w organizacji edukacji osób pozbawionych wolności. Natomiast na przestrzeni ponad stu lat nie zmieniło się jedno: zawsze głoszono, że u podstaw kształcenia osadzonych tkwi ta sama idea, przygotowanie osadzonych do uczciwej

---

¹⁹ Informacja prasowa, *Szkolenia zawodowe dla skazanych*, <https://silesia24.pl/wiadomosci/szczegoly/szkolenia-zawodowe-dla-skazanych-16631> [dostęp: 14.05.2022].

²⁰ Radio 90, *W więzieniu w Cieszynie też się uczą*, <https://www.radio90.pl/w-wiezieniu-w-cieszynie-tez-sie-ucza.html> [dostęp: 17.05.2022].

²¹ SW, *Szczegółowy Harmonogram udzielania wsparcia/ działań w projekcie*, <https://www.sw.gov.pl/assets/90/24/16/7fc067d1b57efcf221e4e5e8b48edd9e410dc12b.pdf> [dostęp: 17.05.2022].

²² Mapy dotacji UE, *Podniesienie kwalifikacji zawodowych więźniów w celu ich powrotu na rynek pracy po zakończeniu odbywania kary pozbawienia wolności*, <https://mapadotacji.gov.pl/projekty/750820/> [dostęp: 17.05.2022].

pracy po wyjściu na wolność. Choć większość osadzonych zainteresowanych edukacją korzysta z możliwości zdobycia kwalifikacji zawodowych i ukończenia szkoły podstawowej, to coraz częściej decydują się na zwiększanie swoich kompetencji zawodowych poprzez podjęcie studiów. Jednak w stosunku do ogółu skazanych uczących się studenci wśród więźniów stanowią niewielki procent. Aby zwiększyć zainteresowanie osób odbywających karę pozbawienia wolności autor proponuje następujące rozwiązania:

- wprowadzenie testów zainteresowań i preferencji zawodowych osadzonych;
- wdrożenie nauki zdalnej na każdym poziomie edukacji;
- wzbogacenie oferty edukacji – szkoły policealne;
- wzbogacenie oferty kursów (kursy poświęcone pracy umysłowej, np. pracownik administracyjno-biurowy).

Bibliografia

Becker-Pestka D., *Organizacja systemu edukacji skazanych w Polsce*, „E-mentor” 2019.

Dąbkiewicz K., *Kodeks karny wykonawczy*, Warszawa 2015.

Jaworska A., *Leksykon resocjalizacji*, Kraków 2012.

Kalamán M., *Penitencjarne uwarunkowania edukacji (od alfabetyzacji po kształcenie ustawiczne) więźniów w Polsce*, „Edukacja Ustawiczna Dorosłych” 2016, nr 2.

Machel H., *Wprowadzenie do pedagogiki penitencjarnej*, Gdańsk 1994.

Akty prawne

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 stycznia 2012 r. w sprawie kształcenia ustawicznego w formach pozaszkolnych (Dz.U. poz. 186 i 1152).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 lutego 2004 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu prowadzenia nauczania w zakładach karnych (Dz.U. nr 37, poz. 337).

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 stycznia 1934 r. w sprawie organizacji zakładów dla niepoprawnych przestępców (D.U. R.P. nr 5, poz. 38).

- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 maja 1989 r. w sprawie regulaminu wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz.U. nr 31, poz. 166).
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 kwietnia 1926 r. o zaspokajaniu potrzeb religijnych więźniów i działalności oświatowej, szkolnej i pozaszkolnej w więzieniach (Dz.Urz. Min. Sprawiedl. nr 9, poz. 10).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z 1928 r. w sprawie organizacji więziennictwa (Dz.U. nr 29, poz. 272).
- Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 20 czerwca 1931 r. w sprawie organizacji więziennictwa (Dz.U. nr 71, poz. 577).
- Ustawa z dnia 26 lipca 1939 r. o organizacji więziennictwa (Dz.U. nr 68, poz. 457).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. nr 90, poz. 557).
- Ustawa z dnia 7 kwietnia 1949 r. o likwidacji analfabetyzmu (Dz.U. nr 25, poz. 177).
- Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. nr 95, poz. 425).
- Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z 7 lutego 1966 r. w sprawie regulaminu wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz.Urz. Min. Sprawiedl. nr 2, poz. 12).
- Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 stycznia 1967 r. w sprawie wykonywania tymczasowego aresztowania (Dz.Urz. Min. Sprawiedl. nr 2, poz. 2).
- Zarządzenie nr 0121/47 z dnia 16 grudnia 1947 r. Dyrektora Departamentu Więziennictwa Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego w sprawie zwalczania analfabetyzmu [tajne, niepublikowane].
- Zarządzenie nr 0205 z dnia 21 października 1955 r. Ministra Spraw Wewnętrznych w sprawie regulaminu więziennego [tajne, niepublikowane].
- Zarządzenie nr 11 Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 stycznia 1974 r. w sprawie tymczasowego regulaminu wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz.Urz. Min. Sprawiedl. nr 2, poz. 8).
- Zarządzenie nr 48/83/CZZK Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 maja 1983 r. w sprawie zasad i trybu prowadzenia nauczania w zakładach karnych [niepublikowane].

Zarządzenie nr 49/75/CZZK Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 1975 r. w sprawie zakresu i organizacji pracy penitencjarnej [niepublikowane].

Inne

Ministerstwo Sprawiedliwości, Centralny Zarząd Służby Więziennej, Roczna informacja statystyczna.

Mapa Dotacji UE, <https://mapadotacji.gov.pl/projekty/750820/>.

Silesia24, <https://silesia24.pl/wiadomosci/szczegoly/szkolenia-zawodowe-dla-skazanych-16631>.

Radio90, <https://www.radio90.pl/w-wiezieniu-w-cieszynie-tez-sie-ucza.html>.

Służba Więzienna, <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/areszt-sledczy-myslowice-kurs-zawodowy-power-technolog-robot-wykonczeniowych>.

Służba Więzienna, <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/kursy%20zawodowe2020>.

Służba Więzienna, <https://www.sw.gov.pl/aktualnosc/zaklad-karny-w-koronowie-kursy-i-szkolenia-dla-skazanych>.

Służba Więzienna, <https://www.sw.gov.pl/assets/90/24/16/7fc067-d1b57efcf221e4e5e8b48edd9e410dc12b.pdf>.

Służba Więzienna, <https://www.sw.gov.pl/galeria/kursy-zawodowe-realizowane-w-as-sosnowiec-w-2020-r>.

Abstrakt

Celem artykułu jest próba poddania analizie systemu edukacji osadzonych w Polsce. Niniejsza praca powstała w oparciu o dostępną literaturę.

Autor podjął próbę znalezienia odpowiedzi na pytania: Jak kształtowały się najważniejsze założenia i uwarunkowania prawne edukacji osadzonych w polskich jednostkach penitencjarnych? Jak wygląda struktura i organizacja systemu edukacji w warunkach izolacji penitencjarnej?

Metodologią zastosowaną przy tworzeniu publikacji stało się przeprowadzenie krytycznej analizy aktów prawnych oraz innych dokumentów osiągalnych w Internecie.

W trakcie analizy literatury autor zwraca uwagę na fakt, że akty prawne dotyczące edukacji w izolacji penitencjarnej zmieniały się na przestrzeni ostatnich

stu lat, jednak zawsze miały one na celu stworzenie osadzonym szansy powrotu na rynek pracy i zapobiegnięcie powrotu do przestępczości.

Słowa kluczowe: kształcenie osadzonych, Służba Więzienna, system kształcenia, readaptacja, programy operacyjne, kształcenie ustawiczne

Education of Inmates in Polish Prisons and Remand Centre

Abstract

The aim of the article is an attempt to analyze the education system of prisoners in Poland. This work is based on the available literature.

The author has attempted to answer the following questions: What were the most important assumptions and legal conditions of education of inmates in Polish penitentiary units? What is the structure and organisation of the education system in penitentiary isolation?

The methodology used to create the publication was to conduct a critical analysis of legal acts and other documents available on the Internet.

In the course of the literature analysis, the author points out that the legislation on education in penitentiary isolation has changed over the last hundred years, but it has always been aimed at giving inmates a chance to re-enter the labour market and prevent a return to crime.

Keywords: education of prisoners, prison service, education system, readaptation, operational programs, continuing education